

HZ. PEYGAMBER VE İNSAN SEVGİSİ

I. KUTLU DOĞUM SEMPOZYUMU BİLDİRİLERİ

21-22 Nisan 2007-ŞANLIURFA

I. KUTLU DOĞUM SEMPOZYUMU
“Hz. Peygamber ve İnsan Sevgisi”
21-22 Nisan 2007-ŞANLIURFA

Editör

Prof. Dr. Musa K. YILMAZ

Düzenleme Kurulu

Prof. Dr. Musa K. YILMAZ (Başkan)
Hıdır BAYRAK (İl Müftüsü)
Prof. Dr. Adnan DEMİRCAN
Doç. Dr. Yusuf Ziya KESKİN
Doç. Dr. Kasım ŞULUL (Sekreter)
Doç. Dr. Murat AKGÜNDÜZ
Yrd. Doç. Dr. Abdullah YILDIZ
Dr. Hüseyin KURT (Editör Yrd.)
Osman HAZIR (İl Müftülüğü)

Bilim Kurulu

Prof. Dr. İbrahim DÜZEN (Başkan)
Prof. Dr. Ali BAKKAL
Prof. Dr. Adnan DEMİRCAN
Prof. Dr. Abdurrahman ELMALI
Doç. Dr. Yusuf Ziya KESKİN
Doç. Dr. Hikmet AKDEMİR
Doç. Dr. Hasan Hüseyin TUNÇBİLEK
Doç. Dr. Ahmet BEDİR

Sekreteryaya

Dizgi-Tasarım

Dr. Hüseyin KURT

Baskı

...

ISBN

...

Hz. PEYGAMBER VE ANNE-BABA SEVGİSİ

Ömer SABUNCU

Yüce Allah (c), Kur'an-ı Kerim'in muhtelif ayetlerinde insanın en mükemmel bir şekilde yaratıldığını, yeryüzünü imar eden ve oradan sorumlu bir halife olduğunu bildirmiştir.¹ Yine çeşitli ayetlerde insanların kadın-erkek şeklinde iki cins olarak yaratıldığını, her bireyin özgün bir kimliğe sahip ve farklı karakterlerde olduğunu ifade etmiştir.²

Sosyal hayatın en önemli temel taşı, kadın ve erkeğin meşru birlikteliği sonucu oluşan ailedir. Allah (c) aile vasıtasıyla kadın ve erkek arasında sevgi, şefkat ve bağlılık oluşturmuştur.³ Bu sevgi temelli ailede annelik, babalık ve evlatlık gibi sosyal hayatın temel unsurları yer almaktadır. İslâm, ortaya koyduğu hükümlerle anne-baba ve çocuklara bazı sorumluluklar yüklemiştir. Her birinin diğeri üzerinde haklarından bahsetmiş ve bununla ilgili çeşitli düzenlemeler getirmiştir.

Eşlerin birbirleri üzerindeki hakları, ebeveynin çocuklar üzerindeki hakları, çocukların anne-baba üzerindeki hakları, ayet ve hadislerde açıklanmıştır. Konumuz anne-baba sevgisi olduğu için öncelikle anne-babanın çocuklar üzerindeki haklarından bahsedeceğiz. Genel olarak anne-babanın çocuklar üzerindeki haklarını şöyle sıralayabiliriz: Anne-babaya itaat etmek, onlara iyi davranmak, saygılı olmak, maddî ihtiyaçlarını gidermek, rızalarını almak, dua etmek, kötü söz söylememek, öldüklerinde hayırla anmak ve dostlarıyla ilişkiyi devam ettirip ikramda bulunmaktır.

Biz burada bu maddeleri ayet ve hadisler ışığında ele almakla beraber daha çok ailenin temelini teşkil eden anne babaya karşı ahlakî ve vicdanî sorumluluklar üzerinde duracak ve Hz. Peygamber'in (s) bu konudaki emir, tavsiye ve güzel uygulamalarından bahsedeceğiz. İlk olarak Kur'an'da anne ve babayla ilgili geçen bir takım ayetlere vurgu yapmak istiyoruz.

1. Kur'an'da Anne-Baba Sevgisi

Kur'an'da anne ve babayla ilgili olarak değişik emirler yer almaktadır. Yüce

¹ *En'am*, 6/165.

² *Hucurat*, 49/13.

³ *Râm*, 30/21.

Allah (c) Kur'an'da kendine ibadet edilmesi ve şirk koşulmaması yanında anne-babaya iyiliği emretmiştir.¹ Ayrıca anne-babaya iyi davranılması², onlarla iyi geçinilmesi,³ onlara güzel söz söylenmesi, öf bile denmemesi ve azarlanmalarını emredilmiştir.⁴ Başka ayetlerde ise; onlara karşı alçakgönüllü olunması, –anne ve babaya merhamet etmesi için- Allah'a (c) dua edilmesi tavsiye edilmiştir.⁵

Bununla beraber anne-babanın çocuklarını Allah'a (c) şirk koşturmayı zorlamaları halinde onlara itaat edilmemesi de emredilmektedir.⁶ Kur'an'da anne ve babayı beraber zikretmenin yanı sıra sadece anneyi zikreden, çocuğu zahmetle taşıması ve zahmetle doğurmasından bahseden ayetler de vardır.⁷

Anne-babaya iyilik edilmesiyle ilgili olarak Allah (c), Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurur: "*Allah'a kulluk edin, O'na bir şeyi ortak koşmayın. Anne babaya, yakınlarına, yetimlere, düşkünlere, yakın komşuya, uzak komşuya, yanınızdaki arkadaşına, yolcuya ve eliniz altında bulunan kimselere iyilik edin.*"⁸

Yüce Allah (c), Kur'an'da zatına şirk koşulmaması ve sadece kendisine ibadet edilmesini istedikten sonra en önemli hak olarak anne ve babanın hakkını ve onlara iyiliği emretmektedir. Zira anne ve baba, insanın varlığının sebebidirler. Anne ve baba doğuştan gelen duygularla, çocuklarını korumaya yöneltmiş bulunmaktadırlar. Onlar her şeylerini, hatta hayatlarını çocukları yolunda feda etmeye yatkın biçimde yaratılmışlardır. Babanın çocuğunu büyütünceye kadar yıllarca harcamada bulunması, annenin şefkat ve merhametiyle onu büyütmesi gibi son derece büyük iyilik ve ihsanları vardır. Ayrıca Allah (c) anne-babaya karşı kötü sözü yasakladıktan sonra onlara karşı iyi sözü ve dua etmeyi öğütlemiştir. Onlara güzel söz söyleme ve dua etme ile ilgili olarak Kur'an'da: "*Rabbim, sadece kendisine kulluk etmeniz, anne-babanıza da iyi davranmanız kesin bir şekilde emretti. Onlardan biri veya her ikisi senin yanında yaşlanırsa, kendilerine "o!" bile deme; onları azarlama; ikisine de güzel söz söyle. Onları esirgeyerek alçakgönüllülükle üzerlerine kanat ger ve: "Rabbim! Küçüklüğümde onlar beni nasıl yetiştirmişlerse, şimdi de sen onlara (öyle) rahmet et!" diyerek dua et.*"⁹ buyrulmuştur.

Allah (c) onlara iyi muamele etmeyi, hürmet ve nezaketi, O'na ibadet ve itaatle beraber zikretmiştir. Bu da açıkça göstermektedir ki, Allah'a (c) ibadetten sonra anne-babaya itaat, en önemli görevlerden biridir ve Allah'a (c) hamd etmek gibi anne-babaya şükretmek de hem İslâmî hem de insanî bir görevdir.¹⁰

¹ Bakara, 2/83; En'am, 6/151; Abkaf, 46/15.

² Nisa, 4/36; Ankebut, 29/8; Lokman, 31/14.

³ Lokman, 31/15.

⁴ İsrâ, 17/23.

⁵ İsrâ, 17/24; Abkaf, 46/15; Lokman, 31/14.

⁶ Ankebut, 29/8; Lokman, 31/15.

⁷ Abkaf, 46/15; "*Biz insana, anne-babasına iyi davranmasını tavsiye etmişizdir. Çünkü annesini onu nice sıkıntılara katlanarak taşımıştır. Süttten ayrılmaya da iki yıl içinde olur. (İşte bunun için) önce bana, sonra da anne-babana şükret diye tavsiyede bulunmuşuzdur. Dönüş ancak banadır.*"⁷ Lokman, 31/14.

⁸ Nisa, 4/36.

⁹ İsrâ, 17/23–24.

¹⁰ *Sîret Ansiklopedisi*, Haz.: Afzalü'r-Rahman, İnkılâb Yayınları, II. Baskı, Nisan 1996, II, 217.

Anne-babaya itaat ve iyi muamele etmek her zaman için geçerli olup bu hüküm özellikle yaşlandıklarında daha da önemli hale gelmektedir. Çocukların anne ve babalarını incitecek bir söz söylememeleri veya kalplerini kırarak bir iş yapmamaları çok önemlidir. İleri yaşlarda, anne-babanın her talebini yerine getirmek çocukları için zor olabilir. Ancak Kur’an insanlara, küçükken anne-babalarının kendilerine baktığını ve bütün ihtiyaçlarını karşıladığını çocukluklara hatırlatarak yaşlandıklarında anne-babaya şefkatle davranmalarını öğütlemektedir.¹

2. Hz. Peygamber’in Anne-Baba Sevgisi

Hz. Peygamber (s) henüz dünyaya gelmeden babası Abdullah b. Abdilmuttalib; altı yaşında küçük bir çocuk iken de annesi Âmine Hatun’u kaybetmişti. Annesi, küçük Muhammed’i de yanına alarak, onun doğumundan önce vefat eden babasının, o zamanlar ismi Yesrib olan Medine’de bulunan kabrini ve ailenin dayıları sayılan Neccarogulları’nı ziyaret etmek üzere Medine’ye gitmişti. Fakat ziyaretten dönerken Âmine Hatun, Ebvâ² denen yerde vefat etti ve oraya defnedildi. Böylece müstakbel peygamber henüz altı yaşında iken hem anne, hem de babadan yoksun kaldı.³ Bu sebeple dünyada onlara hizmet edememiş ama bir ömür boyu kalbi onların sevgisiyle dolu olarak yaşamıştır. Çevresindeki insanlara anne ve babaya nasıl davranılması gerektiğini söylemiş, sevgi ve saygıda kusur edilmemesini tavsiye etmiştir.

Hz. Peygamber’den (s), anne-babaya iyiliği tavsiye eden çok sayıda hadis rivayet edilmiştir. Bu hadislerde Allah (c) katında en değerli ibadetin, vaktinde eda edilen namazdan sonra anne-babaya iyilik olduğu⁴ ve bunun onları Cennete sokacak bir amel olduğu,⁵ Allah’ın (c), insan üzerindeki himayesini artırma yolunun anne-babaya şefkat etmekten geçtiği belirtilir.⁶ Anne-babanın izni olmadan cihada bile gidilmemesi gerektiği vurgulanarak⁷ anne-babaya hizmet ve itaatin önemine dikkat çekilir.

Anne-babanın cenneti kazanmayı insana kolaylaştırdığı, anne-babası yanında ihtiyarladığı halde cenneti kazanamayanların bedbaht insanlar olduğu hadislerde ifade edilmiştir. Ebû Hüreyre (r) şöyle anlatıyor: “Allah Resûlü (s) bir gün: *“Yazıklar olsun, yazıklar olsun, yazıklar olsun,”* dedi. *“Kime yazıklar olsun ey Allah’ın Resûlü?”* diye sorulunca şu açıklamada bulundu: *“Ebeveyninden her ikisinin veya sâdece birinin yaşlılığına ulaştığı halde*

¹ *Sîret Ansiklopedisi*, II, 218.

² Ebvâ: Mekke ile Medine yolu üzerinde, Medine’ye daha yakın, 190 km. uzaklıkta olan bir köydür. Âmine’nin kabrinin bulunduğu yer olması sebebiyle İslâm kaynaklarında çokça zikredilmiştir. Geniş bilgi için bk.: Fayda, Mustafa, *DİA*, “Ebvâ”, İstanbul 1994, X, 378-379.

³ *Sîret Ansiklopedisi*, II, 230.

⁴ *Sîret Ansiklopedisi*, II, 218.

⁵ *Sîret Ansiklopedisi*, II, 218.

⁶ Tirmizi, Sıfatü’l-Kıyâme, 48.

⁷ Buharî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail (ö. 256/870), *el-Câmi’u’s-Sabîh, Sabîh-i Buhârî ve Tervemesi*, ter.: Mehmed Sofuoğlu, Ötügen Neşriyat, İstanbul 1989, “Kitabü’l-Edeb”, XIII, 5975.

cennete giremeyece." dedi.¹

Abdullah b. Mes'ud'un (r) Hz. Peygamber'e (s) şöyle sorduğu nakledilmiştir: "*Allah katında en değerli ibadet hangisidir?*" Hz. Peygamber (s) şöyle cevap vermiştir: "*Namazı zamanında eda etmendir.*" Abdullah tekrar sordu, "*Ondan sonra en değerli ibadet hangisidir?*" Hz. Peygamber (s) cevapladı: "*Anne-babama iyi muamele etmendir.*" Abdullah: "*Sonra hangisi?*" deyince Hz. Peygamber (s) "*Allah yolunda cihattır.*" buyurdu.² Namaz, imandan sonra amellerin en faziletisidir. Burada namazla ve anne-babaya iyilik birlikte geçmektedir. Bu da anne-babaya iyiliğin önemini göstermektedir. Anne-babaya iyilik İslâm dininin insana yüklediği en büyük vecibelerdendir. Hatta anne-baba kâfir bile olsa onlara iyilikle muamele ederek kendilerine itaatsizlik etmemek gerekir. Onlara can sıkıntısı ile "of" demek bile Kur'an'da yasaklanmıştır.³ Anne-baba Allah'a isyana zorlamadıkça onlara itaat etmek gerekir. Ebû Bekr'in (r) kızı Esmâ (r) şöyle anlatıyor: "Resûlullah (s) zamanında annem beni özleyerek ziyaretime gelmişti. Ben Resûlullah'a: "Annemle ilgilenip onu kabul edeyim mi?" diye sordum. Resûlullah, "*Evet (onunla ilgilenip, iyilik et!)*" buyurdu. Râvi Süfyan b. Uyeyne: "Yüce Allah o kadın hakkında şu ayeti indirmiştir: "*Allah, sizinle din uğrunda savaşmayan ve sizi yurtlarınızdan çıkarmayanlara iyilik yapmanızı ve onlara âdil davranmanızı yasaklamaz. Çünkü Allah, adaletli olanları sever.*"⁴ ilavesinde bulunur.

İbn Abbas (r), Hz. Peygamber'in (s) şöyle buyurduğunu nakletmiştir: "*Allah (c) rızası için anne-babasına itaatkâr olan kişi için Cennet'in iki kapısı açık olacaktır ve âsi olan kişi için Cebennem'in iki kapısı açık olacaktır. Ve eğer ebeveynden sadece biri varsa, Cennet'ten bir kapı (itaatkâr için) ve Cebennemden bir kapı (âsi olan için) açılacaktır.*" Burada sahabe sordu: "*Bu Cebennem tehdidi, anne-baba ona zülüm etseler de geçerli midir?*" Hz. Peygamber (s) üç kere buyurdu: "*Anne-baba ona zülüm etseler bile.*" Bir başka ifadeyle, çocuklar anne-babaya isyan ettiğinde ve onlara kötü muamele ettiğinde Cebennem tehdidi vakidir ve çocukların ebeveynden öç almaya hiç bir hakları yoktur.⁵

Hz. Peygamber (s) şöyle buyurmaktadır: "*Allah'ın rızası, anne babanın rızasında, gazabı da anne babanın gazabındadır.*"⁶ "*Büyük günahların en büyüğü Allah'a ortak koşmak ve anneye-babaya isyan ve eza etmektir.*"⁷ Başka bir hadiste Hz. Peygamber (s): "*Kişinin kendi anne ve babasına lanet etmesi büyük günahlardandır.*" Sahabe: "*Ey Allah'ın Resûlü insan kendi anne ve babasına nasıl lanet eder?*" Hz. Peygamber (s): "*O kimse birisinin babasına söver, o da karşılık olarak onun babasına söver, yine aynı kişi birinin annesine söver, o da karşılık olarak*

¹ Müslim, Ebû'l-Hüseyn Müslim b. Haccac el-Kuşeyrî (ö. 261/874), *el-Câmi'u's-Sabîh, Sabîh-i Müslim ve Tercemesi*, ter.: Mehmed Sofuoğlu, İrfan Yayınevi, İstanbul 1970, "Kitabü'l-Birr ve's-Sıla ve'l-Âdâb", XIII, 17-18; Cânan, II, 483.

² Buhârî, "Kitabü'l-Edeb", 5973; Tirmizî, "Birr ve Sıla", III, 349.

³ İsrâ, 17/23-24.

⁴ Mümtahine, 60/8.

⁵ *Sîret Ansiklopedisi*, II, 218.

⁶ Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa (ö. 279/892), Sünen-i Tirmizî, Ter.: Osman Zeki Mollamehmetoğlu, Yunus Emre Yayınevi, İstanbul ty, "Birr ve Sıla", III, 350; eş-ŞEYBÂNÎ, Abdurrahman b. Ali b. Deybe, (944/1537), *Hadîs Ansiklopedisi: Kütüb-i Sittet: Teysîru'l-Vüsûl ila Câmi'i'l-Ustûl min Hadîsi'r-Resûl*, terceme ve şerh eden: İbrahim Cânan, Akçağ Yayınları, İstanbul 1988, II, 484.

⁷ Buhârî, "Kitabü'l-Edeb", 5980; Tirmizî, "Birr ve Sıla", III, 351.

onun annesine söver.” buyurdu.¹

Hız. Peygamber (s) bazen sadece anne veya baba haklarına vurgu yapmış, çoğunlukla anne ve baba ile ilgili durumları birlikte zikretmiştir. Bunlara örnek vermek gerekirse Ebû Hüreyre’den (r) rivayet edilen bir hadis şöyledir: “Kendisikle en çok ilgilenilmesi, ihtiyaçlarının evelemirde karşılanması ve kendisine yakın olunması gereken kimdir?” diye sorulunca Hız. Peygamber (s) üç kere “Annendir” buyurdu; dördüncüde “Babandır” diye ekledi. Burada anneye iyiliğin üç defa tekrar edilmesi, annenin evlat üzerinde babanın üç misli iyilik ve ihsana hak kazandığını ifade eder. Bunlar sırasıyla hamilelik, doğurma ve emzirme zorluklarının karşılığıdır.² Çünkü evlada en fazla hizmeti geçen annedir. Anne hamile kaldığı andan itibaren evladı sebebiyle sıkıntı çekmeye başlar. Doğum da kolay bir hâdise değildir. Hayatı tehlikeyi beraberinde getirir. Doğum sırasında ölen anneler çoktur. Doğum normal cereyan etse bile, doğum sonu ve acıları başlı başına ciddî ve tahammülü zor bir imtihandır. Annenin esas hizmeti doğumdan sonra başlar. Çocuğun emzirmesi, giydirilmesi, temizliğinin yapılması, terbiye edilmesi, tedavisi gibi, ardi arkası kesilmeden yaklaşık on beş yıl sürecek hasbî bir hizmet dönemi başlar. Evladın, bu hizmeti maddî bir karşılıkla ödemesi mümkün değildir. Yapabileceği tek şey, annenin kendisine gösterdiği şefkat ve ilginin idrakinde olması, minnettarlığının şuurunda olduğunu annesine belli etmesi, ona sevgi ve saygıda kusur etmemesidir.

Hız. Peygamber’in (s) anneliği çok büyük bir fazilet kabul ettiği içindir ki, Cennet’i annelerin ayağı altına koymuş ve anneye yapılan iyiliğin Allah (c) ve ahiret yolunda cihad etme şerefinden önce geldiğini bildirmiştir. Bir sahabi Allah’ın (c) rızasını kazanmak, ahiret sevabına ermek için cihada çıkmak üzere Hız. Peygamber’den (s) izin istemeye gelmişti. Hız. Peygamber (s): “Annen sağ mıdır?” diye sordu. “Evet, sağdır” cevabını alınca evine dönüp annesine iyilik yapmasını emretti. Sahabi cihada çıkmak istediğini yineleyince Hız. Peygamber (s) de annesini sordu ve geri dönüp ona iyilik etmesini, bakmasını emretti. Üçüncü defasında sahabi, cihad şerefine erip zafer kazanmak istediğinde ısrar edince Hız. Peygamber (s): “Annen sağ mıdır?” sorusunu tekrarladı. “Evet, sağdır” cevabını alınca şöyle buyurdu: “Sözlerime dikkat etzene! Annenin ayağı dibinde otur. İşte Cennet oradadır.” Bir rivayette ise “Annenin yanından ayrılmı, çünkü Cennet onun ayakları altındadır.” buyurdu.³

Baba ile ilgili olarak da Hız. Peygamber (s) şöyle buyurmuştur: “Baban Cennete gidişin orta kapısıdır, onu muhafaza etmek ya da yok etmek senin elindedir.”⁴ Başka bir hadiste de babayı memnun etmenin Allah’ı (c) memnun etmek sayılacağı ifade edilerek Hız. Peygamber (s) şöyle buyurmuştur: “Babanı memnun etmen Allah’ı memnun etmendir, babanı öfkelen dirmen ise Allah’ı öfkelen dir mendir.”⁵ Baba hakkının ne kadar önemli bir hak

¹ Buharî, “Kitabü’l-Edeb”, 5976; Tirmizî, “Birr ve Sila”, III, 352.

² Buharî, “Kitabü’l-Edeb”, 5974; Müslim, “Kitabü’l-Birr ve’s-Sıla ve’l-Âdâb”, XIII, 8-9; Kütüb-i Sitte, II, 478; Tirmizî, “Birr ve Sila”, III, 348.

³ Suyûtî, Celâluddin Abdrrahmân (ö.911/1505), *el-Câmi’ü’s-Sağğ*, sürüm: 3.22, hadis no: 3642. bk. <http://muhaddith.org>; Benzer rivayetler için bk.: Buharî, “Kitabü’l-Edeb”, 5975; Müslim, “Kitabü’l-Birr ve’s-Sıla ve’l-Âdâb”, XIII, 10-11.

⁴ Tirmizî, “Birr ve Sila”, III, 350.

⁵ Tirmizî, “Birr ve Sila”, III, 350.

olduğu hususunda ise şöyle buyrulmuştur: “*Evlât babanın hakkını asla ödeyemez; onu köle olarak almış ve azat etmiş olsa bile.*”¹

Bir sahabi Allah’ın elçisine, “Çocukların anne-babaya karşı görevleri nelerdir?” diye sordu. Hz. Peygamber (s), “*Onlar senin Cennet’in veya Cehennem’indir.*” buyurdu. Başka bir ifadeyle, onlara itaat ve hizmet bir kişiyi Cennet’e sokar ve onlara kötü muamele etmek ya da hoşnutsuzluklarına sebep olmak Cehennem’e sokar.²

En makbul duanın anne-babanın çocuğu için yaptığı dua olduğu ifade edilmektedir.³ Bununla beraber anne-babasına iyilikle güzel hizmet edip, itaatlerinde bulunan kimsenin duasının kabul edileceğine dair rivayetler de vardır. Bunların en meşhuru Buhari’de geçen hadistir. Hz. Peygamber (s) şöyle buyurmuştur:

“*Üç kişi beraber yürürlerken onları yağmur yakaladı. Hemen dağdaki bir mağaraya meyledip sığındılar. Akabinde mağaralarının ağzına dağdan büyük bir kaya düşüp üzerlerini tamamen kapattı. Bunun üzerine onlardan biri diğerlerine: ‘Rıza ve şöbret isteği olmaksızın, sırf Allah rızası için yapmış olduğunuz amellere bakın da, onları anmak suretiyle Allah’a dua edin. Umulur ki, Allah mağaranın kapısını açar!’ dedi. Bu teklif üzerine onların biri şu duayı yaptı: ‘Yâ Allah! Şu muhakkak ki, benim yaşlı ibtiyar anne-babam ve küçük çocuklarım vardı. Ben sürü otlatarak onları infâk eder geçindirirdim. Akşamleyin sürüyü otlaktan döndürüp onların yanına getirdiğim zaman sütü sağlar, çocuklarımdan evvel anne-babama süt içirirdim. Şu da muhakkak ki, bir gün otlak bana uzak oldu da ben tâ akşam oluncaya kadar sürüyü getirememiştim. Geç vakit geldiğimde onları uyumuş halde bulmuştum. Sağa geldiğim gibi yine sütleri sağdım ve sağdığım sütü kabıyla getirip başuçlarında dikildim. Onları uykularından uyandırmayı doğru bulmadım. Onlardan önce çocuklarıma süt içirmeyi de uygun görmedim. Çocuklar ise ayaklarının dibinde aklıktan sızlanıyorlardı. İşte o gece fecir doğuncaya kadar benim hâlim böyle dikilmekle, onların hâli de uyumakla devam etti. Şüphesiz Sen bilmektesin ki, ben bunu sırf Sen’in rızânu istemek için yapmıştım. Bundan ötürü bizim için bir yarık aç da, biz oradan semâyi görelim!’ diye duâ etti. Allah onlara semâyi görecekleri kadar bir yarık açtı...’*”⁴ Burada anne-babaya saygı ve hürmet göstermenin, onların hukukuna riayet etmenin önemine işaret edilmektedir. Mağaraya sığınan üç kişiden ilkinin dile getirdiği amelin anne-baba ile ilgili olması ve bu amelin dile getirdiğinde mağaranın ağzındaki kayanın aralanması, bu amelin Allah (c) katında makbul olduğunu gösterir.

Sadece anne-babaya değil onların dostlarına da ilgiyi devam ettirip, iyilik yapılması tavsiye edilmiştir. Abdullah b. Ömer’den (r) rivayet edilen bir hadiste Hz. Peygamber (s), “*En faziletli iyilik kişinin, babasının samimi dostuna ilgiyi ve ibsamı devam ettirmesidir.*” buyurmuştur.⁵

Görüldüğü gibi yukarıda zikredilen âyet ve hadislerde anne-babaya iyilik etmek, onlara asi olmamak, onlara sevgi ve saygılı olmak üzerinde hassasiyetle durulmaktadır. Yukarıda bahsi geçen âyetler ve hadisler, Bir Allah’a (c) imanla beraber

¹ Tirmizî, “Birr ve Sıla”, III, 355.

² *Sîret Ansiklopedisi*, II, 218.

³ Tirmizî, “Birr ve Sıla”, III, 354.

⁴ Buhari, “Kitabü’l-Edeb”, 5977.

⁵ Müslim, “Kitabü’l-Birr ve’s-Sıla ve’l-Âdâb”, XIII, 19; Tirmizî, “Birr ve Sıla”, III, 352.

anne-babaya iyi muamelenin mecbur olduğu konusunda hiç şüphe bırakmamaktadır. Anne-babaya iyi muamele Kur’an’ın pek çok yerinde Tevhid ile beraber zikredilmektedir, bu da anne-baba ile ilgili emrin önemini yansıtmaktadır.

Şimdi de annesi ile alâkalı bir hatırasını ve anne mevkiindeki hanımlarla alâkalı davranışlarını sıralayarak Hz. Peygamber’in (s), annesi sağ olsaydı ona nasıl davranacağını ve bu mevzuda Müslümanlara nasıl örnek teşkil ettiğini göstermeğe çalışacağız:

Hız. Peygamber (s), hicretten sonra, Medine’de Adıyy b. Neccâr oğullarının evlerini görünce: “İşte annemle beraber burada konakladık, babam Abdullah’ın kabri de şu evdedir.” diyerek hüzünlenmiş, anne-babasına sevgi ve özlemine dile getirmişti. Bundan sonra da annesi Âmine, Hız. Peygamber’in (s) kalbinde devamlı yaşayacak, kalbi annesinin hatırasıyla çarpacak, ona duyduğu sevgi ve özlemden dolayı zaman zaman gözlerinden yaşlar akacaktı. Ne önemli olaylar ne de geçirdiği üzüntülü günler annesine olan sevgisini azaltacak; kucagında geçirdiği günlerin hatırasını unutturacaktı.¹ Çünkü o yetim ve öksüz olarak büyümüşü. Anne ve babasız büyümenin zorluklarını yaşamıştı.

Hız. Peygamber (s), Hudeybiye Umresi’nde Mekke’ye giderken Ebvâ’ya uğramıştı. Cenâb-ı Allah’tan izin isteyerek annesinin kabrini ziyaret etti. Ziyaret esnasında kabri eliyle düzeltti; annesinin üzerine olan rikkat ve şefkatini hatırlayarak kabrin yanında ağladı.² Hız. Peygamber’in (s) ağladığını gören Müslümanlar da ağladılar. Bu sırada, niçin ağladığını soranlara, Hız. Peygamber (s), “Annemin benim hakkımda şefkat ve merhametini hatırladım da ağladım” cevabını verdi.³

Abdullah b. Mes’ûd (r) şöyle demiştir: “Resûlullah (s) bir gün Medine’den çıktı. Biz de onunla beraber çıktık. Bir kabristana varıncaya kadar gittik. Bize oturmamızı emredince oturduk. Sonra kabirlerin arasından gitti ve bir kabre varınca onun yanına oturdu. Uzun süre dua ve niyazda bulundu. Sonra yüksek sesle ağladı. Resûlullah’ın (s) ağlamasıyla biz de ağladık. Kalkıp bize doğru gelirken Ömer b. el-Hattâb (r) onu karşıladı: “Seni ağlatan nedir ki ey Allah’ın Resûlü, o hal biçi de ağlattı ve korkuttu” dedi. Resûlullah (s), Ömer’in elini tuttu ve bize işaret etti. Biz de yanına vardık. “Benim ağlamam sizi korkuttu mu?” buyurdu. “Evet, korkuttu, ey Allah’ın Resûlü.” dedik. Sorusunu üç defa tekrarladıktan sonra: “Yanında niyazda bulunduğumu gördüğünüz kabir annem Âmine bint Vehb’in kabridir. Ben onu ziyaret etmem için Rabbimden için istedim de bana için verdi.” buyurdu.⁴

İnsanlığın anne babaya karşı sevgi, saygı ve iyi davranış olarak tanıdığı en yüce duyguyu kalbinde derinden hisseden Hız. Peygamber’in (s) anne babasına duyduğu sevgi ve özlemi ifade eden bir hadisi aktarmak istiyorum. “Akşam namazına durup

¹ Aişe Abdurrahman binti’ş-Şatı’, *Rasulullah (s)’in Annesi ve Hanımları*, Çev: İsmail Kaya, 6. Baskı, Uysal Kitabevi, Konya 1994, s. 157.

² Topaloğlu, Bekir, DİA, “Âmine”, İstanbul 1991, III, 64; *Siret Ansiklopedisi*, II, 230; Aişe Abdurrahman, s. 158.

³ Aişe Abdurrahman, s. 158.

⁴ Aişe Abdurrahman, s. 158–159.

Fâtîha’yı da okumuş bulunduğum bir sırada anne-babama veya birisine kavuşsam da onlar da bana: “Ya Muhammed!” diye seslenseler, “Buyur!” diye karşılık veririm.”¹

Amcası Ebû Leheb’in cariyesi Süveybe, Hz. Peygamber (s) doğduğunda onu ilk emziren kişiydi. Süveybe Hz. Peygamber’i (s) bir hafta kadar emzirmişti. Hz. Peygamber (s), hayatı boyunca bu hanıma çok iyi davranmış ve iyilik etmiştir. Hz. Peygamber (s), Medine’ye göç ettiğinde ona sürekli olarak yiyecek gönderir, gidip gelenler aracılığıyla devamlı selâm yollar, hâl hatır sorardı. Hz. Peygamber (s) bu ilgisini Hayber dönüşü, Süveybe Hatun’nun ölüm haberini alıncaya kadar sürdürdü. Hatta onun ölüm haberini aldıktan sonra da Hz. Peygamber (s), bir yakını olup olmadığını, oğlu Mesrûh’un ne olduğunu soruşturmuş, oğlunun annesinden önce öldüğünü öğrenmiş ve başka da kimsesi olmadığını tespit etmişti.²

Hz. Peygamber’i (s) emziren, sütannesi Halime es-Sa’diyye’ye karşı iyiliği ise gayet açıktı. Zira bu muhterem kadın, hangi şekilde olursa olsun annelik sevgisiyle onun kalbini doldurmuştu. Halime Hatun, bir defasında Mekke’ye gelmiş ve Hz. Peygamber’e (s) “*Büyük bir katlık geçirmekte olduklarını, kuraklıktan hayvanların kırıldığını...*” söylemişti. Bu sırada Hz. Hatice (r) ile evli olan ve henüz Mekke’de bulunan Hz. Peygamber (s), Halime Hatun’a kırk koyun ile binip gitmek ve yüklerini taşımak üzere bir de deve vermişti. Yine bir gün sütannesi Halime, Hz. Peygamber’in (s) huzuruna gelmişti. Hz. Peygamber (s) hemen ayağa kalktı: “*Anneciğim! Anneciğim!*” diye hürmet ve muhabbet gösterdi, abasını sererek üzerine oturttu.³ Bir başka zamanda, Hz. Peygamber (s), Huneyn gazvesinde alınan esirler arasında sütanneleri, sütanne dolayısıyla halaları ve teyzeleri vardı. Bunlara hürmeten esirleri serbest bıraktı. Esirleri serbest bırakmasının sebeplerinden biri de bazı esirlerin sütannesi Halime’nin kabilesinden oluşları idi.⁴

Medine’ye gidişlerinde kendisine ve annesine yol arkadaşlığı yapan ve Ebvâ köyünde kendisiyle beraber annesinin ölümünü gören Habeşli cariyesi Ümmü Eymen Bereke’yi de (r) burada rahmetle analım. Hz. Peygamber (s), uzun süre kendisine hizmet eden bu hanımı çok sever sayardı. Yaşadığı sürece Ümmü Eymen’i her gördüğünde kalbi rikkate gelir ve annesinin hatırası tazelenirdi. Hz. Peygamber (s) bu hanıma o kadar hürmet ederdi ki; “*Bu benim ev halkımdan sağ kalanıdır. O, annemden sonra benim annemdir.*” derdi.⁵ Bu ifade, Hz. Peygamber’in (s) dadısı Ümmü Eymen’i annesi kadar sevdiğini, onu kendisine ve kendisini ona annesi kadar yakın hissettiğini belirtmesi bakımından önem arz eder. Ümmü Eymen’in cariyeye statüsünde yetişmiş bir kadın olduğu dikkate alınırsa Hz. Peygamber’in (s) ona “*Annem*” diye hitap etmesinin mana ve önemi daha iyi anlaşılır. Çünkü câhiliye çağı Araplarında cariyeler her çeşit insanî ve tabîî haklarından mahrum idiler. İşte böyle bir ortamda Hz. Peygamber (s), Ümmü Eymen’i anne mevkiine yükseltiyordu.

¹ Aişe Abdurrahman, s. 165.

² Aişe Abdurrahman, s. 161.

³ Aişe Abdurrahman, s. 162.

⁴ *Sîret Ansiklopedisi*, II, 230.

⁵ Aişe Abdurrahman, s. 161.

Burada bir de Ebû Talib’in hanımı Fatma bint Esed’den bahsetmeyi gerekli görüyoruz. Hz. Peygamber’in (s), ona karşı son derece sevgi ve saygısı vardı. Bu hanım, sekiz yaşından itibaren evine gelen Hz. Peygamber’e (s) öz oğulları gibi davranmış ve onu bağrına basmıştı. Kendi çocuklarından önce Hz. Peygamber’i (s) doyurup gözetirdi.¹ Annesi Âmine, Fatma bint Esed’in şahsiyetinde belirmişti. Bu kadın ona, çocukluk günlerinde, amcası Ebû Talib’in evinde bakmış, annesinden sonra kendisine annelik yapmıştı.

Hız. Peygamber (s) küçükken kendisine hizmeti geçen diğer kadınlara olduğu gibi, Fatma Hatun’a da ömrü boyunca iyi davranmış, hürmette kusur etmemişti. Çeşitli vesilelerle onu sık sık ziyaret eder, hatırını sorardı. Fatma Hatun öldüğünde Hz. Peygamber (s) “*Annem öldü*” ifadesini kullanmış, gözlerinden yaşlar akmıştı. Gömleğini ona kefen olarak sardırılmış, cenaze namazını kıldırılmış, cenazesinin üzerine yetmiş tekbir almış, gömüleceği kabrin kazılmasıyla bizzat ilgilenmiş,² kabrin içine inip yanının üzerine uzandıktan sonra onu kabre eliyle indirmişti. Çevresindekiler, Fatma Hatun’un ölümü karşısında Hz. Peygamber’in (s) gösterdiği sıcak alâkanın sebebini, “Ya Resûlallah, Fatma için yaptığını başka hiç bir kimseye yaptığını görmedik.” diyerek sebebini sorduklarında şöyle cevap verdi: “*Ebû Talib’ten sonra bu kadıncağış kadar bana iyiliğ dokunan hiç bir kimse yoktur. Ahirette cennet elbiselerinden giyinmesi için ona gömleğimi kefen olarak verdim. Kabre ısınması, alışması için; kabir hali kendisine kolay gelsin diye oraya kendisiyle birlikte uzandım.*”

Hız. Peygamber’in (s), Fatma Hatun’un ölümü karşısındaki üzüntüsünden hayret edenlere söylemiş olduğu şu söz daha manidardır: “*O benim annemdi! Kendi çocukları aç durur, suratlarını asarlarken o, önce benim karnım doyurur, saçımı tarardı, o benim annemdi!*”³ Cebraîl, Yüce Rabbim tarafından: “*Bu kadın, Cennetliklerdendir!*” diye bana haber verdi” buyurmuş ve “*Allah seni yarlıgasın ve hayırla mükkâfatlandırın! Allah sana rahmet etsin ey annem! Sen, benim annemden sonra, annemdin! Kendin aç durur, beni doyururdun! Kendin çıplak durur, beni giydirdirdin! En nefis nimetlerden kendi nefisini alıyor, bana tattırırdın! Bunu da, ancak Allah’ın rızasını ve ahiret yurdunu umarak yapardın! Allah ki, diriltendir, öldürendir, hiç ölmeyen diridir O! Yâ Allah! Annem Fâtıma bint Esed’i af ve mağfîret et! Ona hüccet ve delilini anlat! Girdiği yeri genişlet! Ben peygamberinin ve benden önceki peygamberlerinin hakkı için, duamı kabul buyur ey merhametlilerin en merhametlisi olan Allah!*”⁴ diyerek, onun hakkında dua etmiştir.

Evet, Hz. Peygamber (s), annesini bu kadınların şahsında daima hatırladı. Kızları büyüyüp anne olduklarında da onların annesine benzediğini gördü. Çocuğuna sevgi gösteren her annede kendi annesinin şeklini gördü. Bu tarihî hakikatleri sıraladıktan sonra rahatlıkla ifade edebiliriz ki, âlemlere rahmet olarak gönderilen Hz. Peygamber’de (s) anne sevgisi çok kuvvetli idi.

¹ Aykaç, Mehmet, *DİA*, “Fâtıma bint Esed”, İstanbul 1995, XII, 225; Aişe Abdurrahman, s. 158.

² Aykaç, XII, 225.

³ Aişe Abdurrahman, s. 163.

⁴ Köksal, Mustafa Asım, *İslâm Tarihi*, İstanbul 1987, II, 81–82.

Sonuç

Allah (c) Kur’an’da kendine ibadet edilmesi ve şirk koşulmaması yanında anne-babaya iyiliği emretmiştir. Ayrıca anne-babaya iyi davranılması, onlarla iyi geçinilmesi, onlara güzel söz söylenmesi, öf bile denmemesi ve azarlanmamaları emredilmiştir. Başka ayetlerde ise; onlara karşı alçakgönüllü olunması ve onlara merhamet etmesi için Allah’a (c) dua edilmesi tavsiye edilmiştir. Hz. Peygamber’den (s), anne-baba ile ilgili çok sayıda hadis rivayet edilmiştir. Bu hadislerin bir kısmında Allah (c) katında en değerli ibadetin, vaktinde eda edilen namazdan sonra anne-babaya iyilik olduğu ve bunun onları Cennete sokacak bir amel olduğu, Allah’ın (c), insan üzerindeki himayesini artırma yolunun anne-babaya şefkat etmekten geçtiği belirtilmiştir. Anne-babanın izni olmadan cihada bile gidilmemesi gerektiği vurgulanarak anne-babaya hizmet ve itaatın önemine dikkat çekilmiştir.

Babası Abdullah ve annesi Âmine Hatun’un kabrini ziyaret etmesi ve teessüründen gözyaşı dökmesi; büyüdüğünde -vaktiyle kendisine çok az bir süre de olsa süt emziren- Süveybe’ye çeşitli yardımlarda bulunması, sütannesi Hz. Halime’ye rastladıkça “*Anneciğim, anneciğim!*” diye hitap etmesi ve ihtiyaçlarını gidererek yardımda bulunması; öz annesinin yokluğunu hissettirmemek için elinden gelen gayreti gösteren Ümmü Eymen’e: “*Sen benim ikinci annem sayılırsın*” diyerek teşekkür etmesi, aynı şekilde uzun bir süre sofrasında yemek yediği amcası Ebû Talib’in eşi Fatma Hatun için “*O benim annemdi!*” demesi, Hz. Peygamber’de (s) anne-baba sevgisinin ne kadar kuvvetli olduğunu göstermektedir.

Böylece Müslümanlar her konuda olduğu gibi anne-babaya merhamet, iyilik, hürmet, şefkat, sevgi ve saygı konusunda da en güzel örnekleri Hz. Peygamber’in (s) şahsında görmektedirler.